18.8.2022

Viite: Kansalaisaloite kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin (KAA 5/2021 vp) sekä sen yhteydessä käsiteltävä lakialoite rikoslain 21 luvun muuttamisesta (LA 12/2019 vp)

Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto koskien kansalaisaloitetta kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin (KAA 5/2021 vp) sekä sen yhteydessä käsiteltävästä lakialoitteesta rikoslain 21 luvun muuttamisesta (LA 12/2019 vp). Aloitteissa esitetään, että kouluväkivalta (KAA 5/2021 vp) tai koulukiusaaminen (LA 12/2019 vp) lisättäisiin rikoslakiin omana rikosnimikkeenään.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä, että väkivaltaan puututaan ja väkivallan vastaista työtä tehdään niin kouluympäristössä kuin muissakin ympäristöissä. Lasta tulee suojata kiusaamiselta, väkivallalta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Sosiaali- ja terveysministeriö ei kuitenkaan kannata kouluväkivallan tai koulukiusaamisen säätämistä rangaistavaksi rikoslain perusteella.

Kiusaaminen koulussa on yksi väkivallan muoto ja kansallisen lainsäädännön ja lapsen oikeuksien näkökulmasta lapseen kohdistuva ihmisoikeusloukkaus, johon on suhtauduttava aina vakavasti. Koulussa tapahtuva väkivalta kuuluu jo nykyisellään rikoslain soveltamisen piiriin. Rikoslaki kattaa niin henkisen kuin fyysisen väkivallan. Huomioitavaa on, että koulun turvallisuutta ja siellä tapahtuvaa toimintaa säännellään myös ihmisoikeussopimuksissa (kuten lasten oikeuksien yleissopimus) sekä monissa muissa laeissa ja säädöksissä (kuten perusopetuslaki, lukiolaki, laki ammatillisesta koulutuksesta ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaki). Sosiaali- ja terveysministeriö ei näe, että rikoslakiin ehdotetut uudet pykälät olisivat vaikuttava tapa puuttua asiaan.

Kiusaamiseen ja väkivaltaan koulussa voidaan vaikuttaa monin tavoin. Koko kouluyhteisöä koskettava yhteisöllinen opiskeluhuolto, joka on kaikkien kouluilla ja oppilaitoksissa työskentelevien tehtävä, on tärkeä keino ennaltaehkäistä kiusaamista ja puuttua siihen. Yksilökohtaisilla opiskeluhuollon palveluilla on myös oma roolinsa kiusaamistapausten selvittelyssä ja oppilaiden tukemisessa. Esimerkiksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksiin, jotka tavoittavat käytännössä kaikki koululaiset ja opiskelijat, sisältyy mahdollisen kiusaamisen ja väkivallan ottaminen puheeksi. Vastaavasti myös kuraattoreilla on tärkeä rooli kiusaamistapausten selvittelyssä yhdessä opetustoimen henkilöstön kanssa.

Huomion kiinnittäminen turvallisuuteen ja sen lisääminen kaikilla tasoilla on tärkeää, myös muualla kuin kouluympäristössä. Ennalta ehkäisevä ja varhain puuttuva toiminta on olennaista. Esimerkiksi poliisin yhdessä sosiaali- ja terveystoimen kanssa toteuttama Ankkuri-toimintamalli on hyvä tuki kouluille. Kaikkien opiskeluhuoltopalvelujen kokoaminen hyvinvointialueille 1.1.2023 tehostanee koulukiusatun pääsemistä tuen piiriin esimerkiksi silloin, kun koulukiusaamisesta on aiheutunut terveydellistä haittaa. Lisäksi esimerkiksi vanhem-

muustaitojen vahvistaminen niin että jo pienestä lapset saavat kasvaa turvallisessa ympäristössä ja vanhemmilla on hyvät taidot puuttua väkivaltaan ja opettaa lapselle turvataitoja, ovat olennaisia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jo käynnistänyt toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi. Ohjelma on valmisteltu opetus- ja kulttuuriministeriön, oikeusministeriön, sisäministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä.

Hallitusohjelman mukaisessa kansallisessa lapsistrategiassa on useita toimenpiteitä, jotka edistävät kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Toimenpiteillä muun muassa vahvistetaan syrjäytymisvaarassa olevien lasten turvallisuuspääomaa sekä parannetaan lasten tietoisuutta oikeuksistaan.

Suomeen on laadittu kansallinen, poikkihallinnollinen Väkivallaton lapsuus – toimenpideohjelma sekä sen toimeenpano ja viestintäsuunnitelma[1]. Ohjelmassa on useita asiaan liittyviä toimenpiteitä. Ohjelman luku 9 koskee nimenomaisesti väkivaltaa, kiusaamista ja häirintää varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja ohjatussa harrastustoiminnassa. Suunnitelman mukaisesti esimerkiksi:

- Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaisten sekä kuraattorien ja psykologien tulee ottaa puheeksi kiusaaminen, väkivallan ja häirinnän uhka sekä kokemukset kaikissa asiakaskontakteissa.
- Urheiluseurojen ja muuta ohjattua liikuntaharrastustoimintaa järjestävien tahojen tulee ottaa systemaattisesti käyttöön ohjeet loukkaavan kohtelun, kiusaamisen ja häirinnän vastaiseen työhön.
- Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen henkilöstön tietoja ja taitoja ikätasoisesta turvataito- ja seksuaalikasvatuksesta lisätään täydennyskoulutuksen avulla. Huomioidaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten erityistarpeet.

Vastaavasti eri hallinnonalojen yhteistyössä on laadittu lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vastaisen, nk. Lanzaroten sopimuksen kansallinen toimeenpanosuunnitelma[2]. Suunnitelmassa korostetaan sitä, että ammattilaisilla ylipäätään ja työn luonteen vuoksi erityisesti oppilashuollon, nuorisotyön, sosiaalihuollon ja lastensuojelun työntekijällä on aikaa lapsille ja nuorille. Esimerkiksi nuorisotyön ammattilaiset ja vapaaehtoiset kohtaavat työssään ja tehtävissään laajasti lapsia ja nuoria. Seksuaaliväkivallasta kertominen voi vaatia luottamuksellista suhdetta lapsen/nuoren ja työntekijän välille ja sopivaa aikaa, että lapsi ja nuori haluavat kertoa mahdollisista seksuaaliväkivallan kokemuksistaan. Työntekijän on tavattava seksuaaliväkivaltaa kokenut lapsi tai nuori kahden kesken luottamuksellisuuden varmistamiseksi. Lisäksi on varmistettava lapsen ja nuoren turvallisuus niin, ettei lapselle tai nuorelle koidu vaikeuksia tai turvallisuusriskiä asian kertomisesta. Tärkeää on, että lapsen/nuoren tilanne nähdään kokonaisuudessaan ja pyritään vahvistamaan systeemistä ja suhdeperusteista ja lapsen osallisuutta vahvistavaa työskentelyotetta erityisesti lasten kaltoinkohtelun tilanteissa. Suunnitelmaan sisältyy toimenpiteinä muun muassa:

[1] Toimenpidesuunnitelma: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27, http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6,
Toimeenpano- ja viestintäsuunnitelma: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:17, http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9

[2] Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:8, http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8675-6

- laaditaan kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan sekä vihapuheen ehkäisyn sivusto, jonka tavoitteena on antaa käytännön ohjeita sekä konkreettisia toimenpiteitä näiden ilmiöiden ehkäisyyn varhaiskasvatukseen, kouluissa ja oppilaitoksissa.
- Vahvistetaan ja turvataan eri tavoin sitä, että opiskeluhuollon, nuorisotyön, sosiaalihuollon ja lastensuojelun työntekijöillä on riittävästi aikaa ja valmiuksia puhua lapsen ja nuoren kanssa seksuaaliväkivallasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että näiden jo käynnistettyjen ohjelmien ja toimenpiteiden mahdollisimman laaja toimeenpano, niihin sitoutuminen ja toimenpiteiden seuranta on ensisijaisen tärkeää. Erilaiset ohjelmat muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden.

Sosiaalineuvos Marjo Malja

Erityisasiantuntija Riina-Maria Leskelä

JAKELU Eduskunnan lakivaliokunta

TIEDOKSI STM kirjaamo
Osastopäällikkö Taneli Puumalainen
Johtaja Jari Keinänen
Johtaja Anna Cantell-Forsbom